


DOI 10.4467/25439561KSR.22.017.16369

RAFAŁ MAJEREK

 <https://orcid.org/0000-0003-1333-3763>

Uniwersytet Jagielloński

Kraków

W POSZUKIWANIU KOBIECYCH TRADYCJI LITERACKICH. ZAPOMNIANE POETKI SŁOWACKIE PIERWSZEJ POŁOWY XX WIEKU

IN SEARCH OF WOMEN'S LITERARY TRADITIONS.
FORGOTTEN SLOVAK FEMALE POETS IN THE FIRST HALF
OF THE 20TH CENTURY

Streszczenie

W artykule zaprezentowana została jedna z ważnych, w kontekście słowackiego literaturoznawstwa ostatnich lat, inicjatyw wydawniczych – antologia *Zatopione dusze. Z twórczości poetek słowackich pierwszej połowy XX wieku* (2017) pod redakcją Andrei Bokníkovej. Tom przypomina twórczość dwunastu poetek, które aktywne były w życiu literackim pierwszych dekad XX wieku, następnie z różnych powodów z działalności literackiej zrezygnowały, a pamięć o nich stopniowo ulegała zatarciu. Opublikowane teksty stanowią punkt wyjścia do refleksji nad możliwością reinterpretacji historii literatury słowackiej i zdynamiczowania jej opisu, m.in. dzięki rekonstrukcji linii pisarstwa kobiet, często pomijanego lub schematycznie prezentowanego w pracach historycznoliterackich. Projekt taki wpisujący się w aktualne poszukiwania nowych sposobów konceptualizacji literackiej przeszłości.

Abstract

The article presents one of the publishing projects important in the context of Slovak literary studies in recent years, the anthology *Sunken Souls. From Works by Slovak Female Poets in the First Half of the 20th Century* (2017), edited by Andrea Bokníkova. The book recalls the works of twelve women poets who were present in the literary life of the first



decades of the 20th century, then gave up their literary activity for various reasons, and memory of them was gradually blurred. The published texts could be a starting point for reflection on the possibility of reinterpreting the history of Slovak literature and making its description more dynamic, e.g. thanks to the reconstruction of the line of women's writing, often ignored or schematically presented in historical literary studies. This kind of project would correspond with the current search for new ways of conceptualising the literary past.

Słowa kluczowe: literatura słowacka, poezja kobiet, zapomniana tradycja, reinterpretacja kanonu literatury, Andrea Bokníková

Keywords: Slovak literature, women's poetry, forgotten tradition, reinterpretation of the literary canon, Andrea Bokníková

Historia literatury słowackiej w pracach konstruujących jej kanoniczny obraz to przede wszystkim historia literackich dokonań pisarzy, poetów, autorów dramatów. Reprezentacja piszących kobiet jest w nich bardzo skromna. Przykładów dostarcza wiele opracowań, ograniczę się do jednego, które dobrze pokazuje problem. W 2006 roku ukazał się *Slovník diel literatury slovenskej XX wieku (Slovník diel slovenskej literatúry 20. storočia)*¹, zawierający hasła poświęcone utworom uznanym za kluczowe dla rozwoju literatury słowackiej w latach 1901-2000. W publikacji, będącej propozycją konstruowanego z pozycji eksperckiej kanonu omówiono 200 pozycji, spośród których tylko 16 jest autorstwa kobiet. Analiza tej dysproporcji, która zarówno w odniesieniu do jej możliwych uzasadnień historycznoliterackich, jak i podstaw metodologicznych mogłaby być interesująca, nie jest moim celem; przytoczony *pars pro toto* przykład stanowi tło dla prezentacji jednej z inicjatyw, które mogą otworzyć nowe perspektywy refleksji nad przeszłością literacką.

Pozycja kobiet w literaturze słowackiej zdecydowanie zmieniła się w ostatnich trzech dekadach. Po pierwsze, twórczość prozaiczek, poetek i dramatopisarek, szczególnie intensywnie od początku XXI wieku, zaczęła zajmować coraz bardziej znaczące miejsce w strukturze pola literackiego², po drugie, w obszarze literaturoznawstwa zainicjowano działania rekonstrukcyjne i reinterpretacyjne – próby innego spojrzenia na tradycję literacką, z uwzględnieniem dotychczas przemilczanej, zapomnianej czy też schematycznie interpretowanej twórczej aktywności kobiet³.

¹ R. Chmel i in., *Slovník diel slovenskej literatury 20. storočia*, Bratislava, Kalligram, 2006.

² Zob. m.in. R. Passia, I. Taranenková (red.), *Hľadanie súčasnosti. Slovenská literatúra začiatku 21. storočia*, Bratislava, Literárne informačné centrum, 2014.

³ Prace literaturoznawcze z tego zakresu wpisują się w szerszy nurt badań zmierzających do rekonstrukcji historii kobiet w kulturze słowackiej, które od lat 90. XX wieku prowadzone są na gruncie różnych dyscyplin. Ich efektem jest m.in. obszerna monografia: G. Dudeková i in., *Na ceste k modernej žene. Kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku*, Bratislava, VEDA, 2011.

Impulsem do poszukiwań kobiecych genealogii w literaturze słowackiej był rozwijający się po aksamitnej rewolucji ruch feministyczny oraz recepcja koncepcji z zakresu *women's studies* oraz *gender studies*. W tym kontekście wspomnieć należy przede wszystkim założone w 1993 roku przez Janę Juráňovú i Janę Cvikovú stowarzyszenie *Aspekt*⁴. Kwestie teoretyczne, historycznoliterackie i krytycznoliterackie podejmowane były na łamach czasopisma „Aspekt”, a w 1996 roku zainicjowano jego serię wydawniczą. Obejmowała ona głównie utwory nowe, ale opublikowano również kilka wyborów tekstów pisarek należących do wcześniejszej tradycji. Inicjatywy wydawnicze, równoległe z powstającymi w ośrodkach akademickich pracami literaturoznawczymi, stopniowo odkrywały i opisywały obszar pamięci kobiecego doświadczenia literackiego.

W 2017 roku we wspomnianej serii opublikowano antologię *Zatopione duše. Z tvorby slovenských poetiek v prvej polovici 20. storočia*⁵. Wybór przygotowała i opracowała Andrea Bokníková, w oparciu o wieloletnie badania obszaru właściwie zupełnie nieobecnego we współczesnej słowackiej świadomości kulturowej. Okazało się, że obszar ten jest interesujący zarówno dla środowisk akademickich i artystycznych, co potwierdziły pozytywne recenzje oraz Nagroda Akademii Literackiej Pantha Rhei Awards, jak i dla publiczności literackiej – książka otrzymała nagrodę czytelników w dorocznym plebiscycie dziennika „Prawda”, a jej pierwsze i drugie wydanie szybko się wyprzedały.

Bokníková o początkach swoich badań, których wyniki publikowała od początku XXI wieku, m.in. w piśmie „Aspekt”⁶, pisze:

„W roku 1998 zastanawiałam się, czy już w pierwszej połowie XX wieku istniał jakiś okres, w którym reprezentacja słowackich poetek była bardziej znacząca. Podczas lektury dzienników i czasopism znalazłam potwierdzenie, że tak. W latach 30. i 40. publikowało tak wiele poetek, że można mówić o jednej, a nawet dwóch fazach, czy falach ich wystąpień. Większość z nich jednak nie wydała wtedy ani jednego tomu i właśnie z tego powodu wartości literackie, które stworzyły zostały z czasem niemal zupełnie zapomniane”⁷.

⁴ Zakres działalności *Aspektu*, oczywiście, nie ograniczał się do sfery kultury i literatury. Podejmowane inicjatywy dotyczyły problemów związanych z równością w różnych sferach – politycznej, społecznej, kulturowej, prywatnej.

⁵ A. Bokníková, *Potopené duše. Z tvorby slovenských poetiek v prvej polovici 20. storočia*, Bratislava, *Aspekt*, 2017.

⁶ A. Bokníková, *Elena Kamenická, Bela Dunajská, Marianna Grznárová: komentár k tvorbe poetiek a k ich reflexii kritikou*, „*Aspekt*” 2000, nr 1, ss. 210-218; A. Bokníková, *Malé dejiny roztratených osudov (dlh zamlčaného v slovenskej poézii žien 20. storočia)*, „*Aspekt*” 2002, nr 1, ss. 25-34.

⁷ A. Bokníková, *Potopené...*, op.cit., ss. 15-16. [Fragmenty tekstów słowackich podaję we własnym tłumaczeniu – R.M.].

Analiza produkcji czasopiśmienniczej, poszukiwania w archiwach, nawiązanie kontaktów z rodzinami poetek, zyskiwanie informacji od osób, które pamiętały życie literackie lat 30. i 40. – ta wielokierunkowa praca pozwoliła nie tylko na zgromadzenie obszernego korpusu tekstów, ale także na poznanie faktów biograficznych, zarówno z porządku prywatnej historii, jak i porządku twórczości, w tym relacje z innymi literatami i osobami aktywnymi w ówczesnym życiu kulturalnym.

W antologii zaprezentowanych zostało dwanaście poetek: Ludmila Groeblová (1884-1968), Šára Buganová (1906-1978), Zora Jesenská (1909-1972), Henny Fiebigová (1917-2016), Nora Preusová (1922-2006), Viola Štepanovičová (1921-1973), Hana Záhorská (1919-2011), Elena Kamenická (1917-1953), Sláva Manicová (1918-2014), Bela Dunajská (1921-2008), Viera Szathmáry-Vlčková (1900-1966), Viera Markovičová-Zátarecká (1910-1953). Wybór wierszy każdej z nich obudowano podstawowymi informacjami biograficznymi, dodatkowo wprowadzone zostały fragmenty innych niż poetyckie tekstów: artykułów, listów, wywiadów. Wykorzystano zarówno materiały już publikowane, jak również materiały archiwalne – rękopisy i maszynopisy ze zbiorów Słowackiej Biblioteki Narodowej w Martinie lub uzyskane od rodzin poetek.

Wymienione poetki po okresie intensywnego zaangażowania w życie literackie, zwłaszcza w latach 30. i 40., publikowania w ważnych czasopismach (m.in. „Živena”, „Elán”, „Tvorba”, „Nová žena”), a w trzech przypadkach wydania tomu wierszy (Kamenická, Manicová, Dunajská) zrezygnowały z twórczości poetyckiej. Przyczyny tych decyzji były zróżnicowane; wynikać mogły z nowych obowiązków po założeniu rodziny, z podjęcia aktywności w innych sferach działalności twórczej (np. przekład artystyczny w przypadku Jesenskej i Szathmáry-Vlčkovéj), w niektórych przypadkach decydująca była zmiana polityczna w Czechosłowacji w 1948 roku i objęcie cenzurą literatury sprzecznej z obowiązującą ideologią, w tym poezji z wątkami religijnymi, ważnymi w tekstach poetek z katolickiego środowiska⁸. Zastanawiać się można również nad przyczynami wynikającymi z nadal dominujących, mimo zmian w pozycji kobiet w okresie międzywojennym, norm dotyczących ich samorealizacji, głównie w prywatnej sferze rodziny oraz przekonaniach o większym znaczeniu społecznym czy kulturowym działalności mężczyzn. Problem związany z kulturowymi uwarunkowaniami rezygnacji z własnej twórczości wymagałby dokładniejszej analizy; na podstawie materiałów zgromadzonych w antologii stwierdzić można, że aspekt ten, przejawiający się zarówno w braku akceptacji dla elementów sprzecznych z określonym modelem ekspresji kobiet, jak i strategiach autocenzury, również był istotny.

⁸ A. Bokníková, „*Neznáme*” poetky z 30. a 40. rokov 20. storočia. Kapitola z dejín slovenskej poézie a literárnej kultúry, „*Studia Academica Slovaca*” 2014, t. 43, s. 173.

Pamięć o twórczości autorek pierwszej połowy XX wieku, stosunkowo dobrze odbieranej w czasach jej powstania, stopniowo ulegała zapomnieniu. Utwory pozostawały rozproszone, przesłonięte dziełami uznanymi za najbardziej reprezentatywne dla danych prądów i poetyk, tekstami twórców, których obecność w życiu literackim odznaczała się ciągłością. W opracowaniach o charakterze syntetycznym nie znajdowano miejsca dla zjawisk „epizodycznych” czy „fragmentarycznych”. Dla procesu zapominania kluczowe były losy *Słownika literatury słowackiej* (*Slovník slovenskej literatúry*), którego pierwszy tom tuż po publikacji w 1979 roku został wycofany z obiegu, a kolejne z przyczyn ideologicznych zostały objęte zakazem wydania. Przewidziano w nim hasła poświęcone kilku poetkom, jednak w następnej pracy tego typu, już zaakceptowanej przez cenzurę *Encyklopedii pisarzy słowackich* (*Encyklopédia slovenských spisovateľov*) z roku 1984, portrety te nie zostały uwzględnione⁹.

Z dzisiejszej perspektywy, po ponownym wprowadzeniu w obieg literacki zapomnianych tekstów, istotna jest refleksja dotycząca możliwości wyznaczenia im miejsca na mapie literatury pierwszej połowy XX wieku. Problem ten stawia redaktorka tomu, pisząc o zgromadzonym materiale jako o punkcie wyjścia dla „jednej z «alternatywnych historii» literatury słowackiej”¹⁰, zagadnienie potencjalnego przewartościowania kanonu wspomina również Ivana Hostová¹¹. We współczesnej refleksji nad modelami prezentacji literackiej przeszłości istotne miejsce zajmują koncepcje, które poświęcają uwagę zjawiskom dotychczas pomijanym oraz problematyzują różne aspekty historycznoliterackich wykluczeń i przemilczeń. Jak stwierdza German Ritz: „Czynnikiem rozbijania kanonu jest przede wszystkim inne spojrzenie na to, co inne w stosunku do elementów dominujących lub kształtujących system: spojrzenie na inną płęć (*gender*), inną grupę etniczną, inną klasę czy religię”¹². Chodzi więc o otwarcie perspektyw, które prowadzić mogą do nowych historycznoliterackich konceptualizacji, eksponujących różne kręgi problemowe.

W słowackim kontekście inspiracją dla projektów, uwzględniających w bardziej kompleksowy niż dotychczas sposób doświadczenia i dokonania twórcze kobiet, mogą być prace Jany Cvikovej¹³. Autorka, komentując wybrane koncepcje feministyczne i z zakresu *gender studies*, zwraca uwagę na potrzebę zarówno opra-

⁹ A. Bokníková, „*Neznáme*”..., op.cit., s. 173.

¹⁰ A. Bokníková, *Potopené*..., op.cit., s. 51.

¹¹ I. Hostová, *Potopené duše. Z tvorby slovenských poetiek v prvej polovici 20. storočia*, ed. A. Bokníková, [w:] *Top päť 2017. Slovenská literárna scéna 2017 v odbornej reflexii*, red. M. Součková, Fintice, FACE, 2021, s. 73.

¹² G. Ritz, *Kanon i historia literatury widziane z zewnątrz*, [w:] *Kanon i obrzeża*, red. I. Iwasów, T. Czerska, Kraków, TAIWPN UNIVERSITAS, 2005, s. 30.

¹³ J. Cviková, *Ku konceptualizácii rodu v myslení o literatúre*, Bratislava, Ústav svetovej literatúry Slovenskej akadémie vied, Aspekt, 2014.

cowań skoncentrowanych na historii pisarstwa kobiet, jak i ujęć wpisujących je w ogólny kontekst rozwojowy literatury. Te dwie perspektywy uznać można za komplementarne lub potraktować je jako dwa etapy działań prowadzących do reinterpretacji utrwalonego modelu prezentacji dziejów literatury czy też stworzenia kolejnej z ich możliwych wersji. Cviková stwierdza:

„Od pisania historii kobiet należy przejść do wpisywania kobiet do historii, które przełamię praktykę hermetycznego oddzielania specyficznej historii kobiet od historii «ogólnej», polegającego na przykład na lekceważeniu literackiego znaczenia twórczości autorek lub tematów klasyfikowanych jako kobiece”¹⁴.

Projekt taki zakłada określone zmiany kryteriów selekcji materiału, przede wszystkim poszerzenie pola zjawisk, które brane będą pod uwagę jako współtworzące w danym momencie historycznym literacką „realność”, a także przemyślenie sposobów ich interpretacji, z uwzględnieniem związków z procesami kulturowymi, społecznymi, mechanizmami określającymi dostęp do różnych form obecności w życiu kulturalnym, zróżnicowany również ze względu na płeć.

Prezentowane w antologii utwory wpisują się w ówczesny kontekst historycznoliteracki, aktualizują strategie charakterystyczne dla dominujących prądów i tendencji, można je więc potraktować jako egzemplifikacje określonych, dobrze rozpoznanych zjawisk. Jednocześnie uzupełniają i komplikują kształt pamięci literackiej; po lekturze tomu trudno uznać utrwalony obraz literatury słowackiej pierwszej połowy XX wieku za w pełni przekonujący. Dokładniejsza argumentacja tego stwierdzenia wymagałaby przestrzeni przekraczającej ramy niniejszego szkicu, zasygnalizuję więc jedynie kwestię związaną z formami kreacji i ekspresji podmiotów kobiecych. Refleksja dotycząca twórczości poetek omawianego okresu, zgodnie z obowiązującym kanonem, opiera się właściwie na powtarzaniu dwóch nazwisk: Ludmili Podjavorinskiej (1872-1951), określanej jako „pierwsza prawdziwa poetka w historii literatury słowackiej”¹⁵ i Mašy Haľamovej (1908-1995), uznawanej za twórczynię nowoczesnej poezji kobiecej, liryki „delikatnej formy

¹⁴ Ibidem, s. 141.

¹⁵ S. Šmatlák, *Dejiny slovenskej literatúry II*, Bratislava, Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1999, s. 243. Dodac̄ warto, że miano pierwszej poetki słowackiej przypisywane jest Podjavorinskiej głównie z tego powodu, że jako pierwsza opublikowała tom wierszy. Przykłady twórczości poetyckiej kobiet, publikowanej m.in. w XIX-wiecznych almanachach i czasopismach znane są z okresów wcześniejszych. Wiersze z lat 1798-1875 (123 utwory) opublikowane zostały jako aneks w monografii Normy L. Rudinsky dotyczącej pozycji piszących kobiet w słowackim odrodzeniu narodowym. Zob. N.L. Rudinsky, *Incipient Feminists: Women Writers in the Slovak National Revival*, Columbus, Slavica Publishers, Inc, 1991, ss. 184-266.

i uniwersalnych znaczeń”¹⁶. Ich utwory opisywane są przede wszystkim za pomocą kategorii łączonych z tradycyjnym wyobrażeniem stylu i zakresu tematycznego poezji kobiet, takimi jak: uczuciowość, emocjonalność, kruchość, autentyczność. Ten model przekraczany jest w przypadku niektórych przypomnianych przez Bokníkovą poetek, które prezentują niejednoznaczną i zróżnicowaną skalę odczuć, w tym gniew, bunt, deziluzję, wprowadzają elementy subwersywne wobec dominujących norm kobiecości, poszerzają rejestr tematyczny o wątki dotychczas w poezji kobiet nieobecne, chociażby erotyczne. To tylko jeden z tropów, którymi można podążyć, podejmując próbę nowego spojrzenia na historię literatury słowackiej pierwszej połowy XX wieku.

Wyznaczenie zakresu zagadnień, jakie należałoby wziąć pod uwagę podczas realizacji takiego projektu oraz wybór i doprecyzowanie jego podstaw teoretyczno-metodologicznych należą, moim zdaniem, do ważnych wyzwań współczesnej słowackiej wiedzy o literaturze. Dotychczasowe częściowe inicjatywy, m.in. prezentowana antologia, potwierdziły aktywne uczestnictwo kobiet w zjawiskach określających dynamikę literatury, ukazały ich świadomy i emancypacyjny gest włączenia się w procesy tworzenia wartości kultury, gotowość do negocjowania własnej pozycji i poszukiwania różnych form reprezentacji kobiecej podmiotowości. Pierwsze kroki zostały więc poczynione, do podejmowania kolejnych, w tym nowego spojrzenia na tradycję literacką i kanon zachęca nie tylko aktualny horyzont teoretyczny, ale sam charakter literackiej przeszłości, która „[...] jest otwarta na rekonceptualizację i reinterpretację, podatna na zmiany, wynikłe z węglądów w swe nowe, nieuwzględniane wcześniej porządki i wymiary, a nawet ostatecznie niedokonana”¹⁷.

Literatura

- Bokníková A., *Elena Kamenická, Bela Dunajská, Marianna Grznárová: komentár k tvorbe poetiek a k ich reflexii kritikou*, „Aspekt” 2000, nr 1, ss. 210-218.
- Bokníková A., *Malé dejiny roztratených osudov (dlh zamlčaného v slovenskej poézii žien 20. storočia)*, „Aspekt” 2002, nr 1, ss. 25-34.
- Bokníková A., *„Neznáme” poetky z 30. a 40. rokov 20. storočia. Kapitola z dejín slovenskej poézie a literárnej kultúry*, „Studia Academica Slovaca” 2014, t. 43, ss. 159-178.

¹⁶ S. Šmatlák, *Dve storočia slovenskej lyriky. Obdobia – osobnosti – diela*, Bratislava, Tatran, 1979, s. 349.

¹⁷ R. Nycz, *Poetyka doświadczenia. Teoria – nowoczesność – literatura*, Warszawa, Instytut Badań Literackich, 2012, s. 167.

- Bokníková A., *Potopené duše. Z tvorby slovenských poetiek v prvej polovici 20. storočia*, Bratislava, Aspekt, 2017, 482 ss.
- Chmel R. i in., *Slovník diel slovenskej literatúry 20. storočia*, Bratislava, Kalligram, 2006, 528 ss.
- Cviková J., *Ku konceptualizácii rodu v myslení o literatúre*, Bratislava, Ústav svetovej literatúry Slovenskej akadémie vied, Aspekt, 2014, 272 ss.
- Dudeková G. i in., *Na ceste k modernej žene. Kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku*, Bratislava, VEDA, 2011, 774 ss.
- Hostová I., *Potopené duše. Z tvorby slovenských poetiek v prvej polovici 20. storočia*, ed. A. Bokníková, [w:] *Top päť 2017. Slovenská literárna scéna 2017 v odbornej reflexii*, red. M. Součková, Fintice, FACE, 2021, ss. 62-74.
- Nycz R., *Poetyka doświadczenia. Teoria – nowoczesność – literatura*, Warszawa, Instytut Badań Literackich, 2012, 356 ss.
- Passia R., Taranenková I. (red.), *Hľadanie súčasnosti. Slovenská literatúra začiatku 21. storočia*, Bratislava, Literárne informačné centrum, 2014, 223 ss.
- Ritz G., *Kanon i historia literatury widziane z zewnątrz*, [w:] *Kanon i obrzeża*, red. I. Iwasiów, T. Czerna, Kraków, TAIWPN UNIVERSITAS, 2005, ss. 29-40.
- Rudinsky N.L., *Incipient Feminists: Women Writers in the Slovak National Revival*, Columbus, Slavica Publishers, Inc, 1991, 286 ss.
- Šmatlák S., *Dejiny slovenskej literatúry II*, Bratislava, Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1999, 560 ss.
- Šmatlák S., *Dve storočia slovenskej lyriky. Obdobia – osobnosti – diela*, Bratislava, Tatran, 1979, 536 ss.

References

- Bokníková A., *Elena Kamenická, Bela Dunajská, Marianna Grznárová: komentár k tvorbe poetiek a k ich reflexii kritikou* [Elena Kamenická, Bela Dunajská, Marianna Grznárová: Commentary on the Works by Female Poets and Their Reflection in Literary Criticism], “Aspekt” [Aspect] 2000, no. 1, pp. 210-218.
- Bokníková A., *Malé dejiny roztratených osudov (dlh zamlčaného v slovenskej poézii žien 20. storočia)* [A Brief History of Shattered Destinies (The Obligation of the Unmentioned in Slovak Women’s Poetry of the 20th Century)], “Aspekt” [Aspect] 2002, no. 1, pp. 25-34.
- Bokníková A., *“Neznáme” poetky z 30. a 40. rokov 20. storočia. Kapitola z dejín slovenskej poézie a literárnej kultúry* [“Unknown” Female Poets from the ‘30s and ‘40s of the 20th Century. Chapters from the History of Slovak Poetry

- and Literary Culture], “Studia Academica Slovaca” [Studia Academica Slovaca] 2014, vol. 43, pp. 159-178.
- Bokníková A., *Potopené duše. Z tvorby slovenských poetiek v prvej polovici 20. storočia* [Sunken Souls. From Works by Slovak Female Poets in the First Half of the 20th Century], Bratislava, Aspekt, 2017, 482 pp.
- Chmel R. et al., *Slovník diel slovenskej literatúry 20. storočia* [Dictionary of Works of Slovak Literature of the 20th Century], Bratislava, Kalligram, 2006, 528 pp.
- Cviková J., *Ku konceptualizácii rodu v myslení o literatúre* [On Conceptualisation of Gender in Literary Studies], Bratislava, Ústav svetovej literatúry Slovenskej akadémie vied, Aspekt, 2014, 272 pp.
- Dudeková G. et al., *Na ceste k modernej žene. Kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku* [Towards the Modern Woman. Chapters on History of Gender Relations in Slovakia], Bratislava, VEDA, 2011, 774 pp.
- Hostová I., *Potopené duše. Z tvorby slovenských poetiek v prvej polovici 20. storočia*, ed. A. Bokníková [Sunken Souls. From Works by Slovak Female Poets in the First Half of the 20th Century, ed. A. Bokníková], [in:] *Top päť 2017. Slovenská literárna scéna 2017 v odbornej reflexii* [Top Five 2017. Slovak Literary Scene of the Year 2017 in Professional Reflection], M. Součková (Ed.), Fintice, FACE, 2021, pp. 62-74.
- Nycz R., *Poetyka doświadczenia. Teoria – nowoczesność – literatura* [The Poetics of Experience. Theory – Modernity – Literature], Warszawa, Instytut Badań Literackich, 2012, 356 pp.
- Passia R., Taranenková I. (Eds.), *Hľadanie súčasnosti. Slovenská literatúra začiatku 21. storočia* [In Search of the Present Time. Slovak Literature at the Beginning of the 21st Century], Bratislava, Literárne informačné centrum, 2014, 223 pp.
- Ritz G., *Kanon i historia literatury widziane z zewnątrz* [The Canon and History of Literature Seen from the Outside], [in:] *Kanon i obrzeża* [The Canon and the Periphery], I. Iwasiów, T. Czerska (Eds.), Kraków, TAIWPN UNIWERSITAS, 2005, pp. 29-40.
- Rudinsky N.L., *Incipient Feminists: Women Writers in the Slovak National Revival*, Columbus, Slavica Publishers, Inc, 1991, 286 pp.
- Šmatlák S., *Dejiny slovenskej literatúry II* [The History of Slovak Literature II], Bratislava, Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1999, 560 pp.
- Šmatlák S., *Dve storočia slovenskej lyriky. Obdobia – osobnosti – diela* [Two Centuries of Slovak Poetry. Periods – Personalities – Works], Bratislava, Tatran, 1979, 536 pp.

